

تأثیر بازی‌های رایانه‌ای ایرانی بر هوش و عملکرد فرهنگی اجتماعی دانش آموزان

پروین قنبرلو^۱

^۱دبير آموزش و پرورش استان زنجان

چکیده

هوش فرهنگی ابزار مهمی جهت مواجهه‌ی مناسب با موقعیت‌های چندفرهنگی است، این هوش کمک می‌کند تا با درک سریع و صحیح مؤلفه‌های گوناگون فرهنگی، رفتاری مناسب با هریک از آنها ابراز گردد. لذا در این مطالعه عوامل موثر بر هوش فرهنگی دانش آموزان شهرستان اهر و راهکارهایی جهت ارتقای آن ارائه می‌گردد. جامعه آماری مطالعه شامل دانش آموزان مقطع اول متوسطه شهر اهر بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای ساده ۳۰۰ نفر جهت مطالعه انتخاب شدند. تجزیه و تحلیل اطلاعات از طریق آزمون های (t دو گروه مستقل)،^۲ ضریب همبستگی پیرسون (r) و انجام گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین سن و جنس، پایه تحصیلی، بازی‌های رایانه‌ای حادثه‌ای ملی، بازی‌های رایانه‌ای ماجراجویی ملی با هوش فرهنگی رابطه معنی داری وجود نداشت در حالیکه رابطه محل سکونت، وسیله بازی، میزان استفاده از بازیهای رایانه‌ای، پایگاه اقتصادی- اجتماعی، بازیهای رایانه‌ای ورزشی ملی و بازیهای رایانه‌ای تاریخی ملی با هوش فرهنگی معنادار می‌باشد. نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام حاکی از آن است که بازی رایانه‌ای تاریخی ملی، پایگاه‌های اقتصادی- اجتماعی، میزان بازی و محل سکونت به ترتیب با بتای $\beta = 0,15$ - $\beta = 0,12$ - $\beta = 0,056$ دارای اثر مثبت و معناداری بر هوش فرهنگی می‌باشند. متغیرهای وسیله بازی رایانه‌ای اکشن و بازی رایانه‌ای ماجراجویی ملی هر کدام به ترتیب با بتای $\beta = 0,21$ - $\beta = 0,15$ اثر منفی و غیر معناداری بر هوش فرهنگی دارند.

واژه‌های کلیدی: هوش فرهنگی، انگیزش، یادگیری، دانش آموزان، هوش اجتماعی

مقدمه:

با توجه به محیط متلاطم و پر رقابت امروز، بسیاری از محیط‌ها چندفرهنگی شده‌اند (هوش فرهنگی) مهم‌ترین ابزاری است که میتواند برای مواجهه مناسب با موقعیت‌های چندفرهنگی به کار گرفته شود. کسی که دارای هوش فرهنگی بالایی است، حصارهای فرهنگی را درک کرده، می‌داند که همین حصارها می‌توانند رفتار ما و دیگران را چارچوبنده کند و بر این اساس، میتواند نحوه فکر کردن و واکنش نشان دادن در موقعیت‌های متفاوت را تعیین کند و نیز در موقع حساس، هم او قادر است تا این قید و بندها و حصارها را در جهت اهداف خود کاهش دهد. تحقیقات نشان می‌دهد تفاوت بین فرهنگ‌های ملی و فراملی از جمله عوامل مهم تعیین کننده نوع رفتار است هوش فرهنگی توانایی فرد در سازگاری موفقیت آمیز با محیط‌های فرهنگی جدید، که معمولاً با بافت فرهنگی خود فرد ناآشناس است (ارلی و انگ، ۲۰۰۳). هوش فرهنگی، تعریف هوش در عرصه فرهنگ است، که به افراد اجازه میدهد تا تشخیص دهنده دیگران چگونه فکر میکنند، چگونه به الگوهای رفتاری پاسخ میدهند. هوش فرهنگی به افراد قدرت مدیریت تنوع فرهنگی می‌دهد. عقاید، ارزشها، انتظارات، نگرشها و مفروضات عناصری از فرهنگ هستند که دیده نمی‌شوند اما بر رفتار افراد موثرند و گاهی موجب تعارض و تناقض می‌شوند برای این منظور، به سازگاری و تعدیل مؤثر فرهنگها نیاز است. هوش فرهنگی سازگاری سریع با موقعیت‌های جدید و راحت‌تر عمل کردن با توجه به شرایط محیطی است (فیاضی و دیگران، ۱۳۸۵).

نیمه دوم سده بیستم با رشد فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی و در اثر ورود رایانه و اینترنت به عرصه اجتماع تحولات چشمگیری در ابعاد مختلف زندگی انسان امروزی به وجود آمده است و هم اکنون به چنان شتابی رسیده است که تمامی ساختارهای علمی، اقتصادی، فرهنگی و آموزشی را در سرتاسر دنیا با تغییر شگرف مواجه کرده است حال در پی این پیشرفت فناوری و عمومی شدن ابزارهای الکترونیکی مانند رایانه، بازی‌های پیشرفته‌تری رواج یافته‌اند. یکی از این بازی‌ها، بازی رایانه‌ای است که انجام آن مستلزم پردازش سریع اطلاعات و ارائه پاسخ‌های منطقی و فوق العاده سریع است. بازی‌های رایانه‌ای به عنوان یک پدیده اجتماعی در کنار سایر رسانه‌های صوتی و تصویری در دنیای امروز به دلیل رشد چشمگیر فناوری‌های ارتباطی، طی سالهای اخیر با کشش و جاذبه‌های حریت‌انگیز، عمدت‌ترین مخاطبان خود را از میان کودکان و نوجوانان انتخاب می‌کند. بازی‌های رایانه‌ای می‌تواند اثرات مثبتی مانند تکامل شخصیت و رفتار، پرورش استعداد‌ها، ایجاد خلاقیت، پرورش تمکز و دقت، افزایش بهره هوشی، گسترش جهان‌بینی، تقویت ذوق هنری، آموزش مفاهیم پیچیده، انتقال فرهنگ و غیره را به همراه داشته باشد (شاپسته گلرخی، ۱۳۷۵) بازی‌های رایانه‌ای یکی از پر مخاطبترین و جذابترین رسانه‌ها در بین کودکان و نوجوانان می‌باشد، به طوری که این بازی‌ها، از جزوی شکل‌گیری هویت آنها شده است^۱ (Dietz ۱۹۹۸) با توجه به اهمیت بازی در زندگی اجتماعی این قشر سنی، بازی‌های رایانه‌ای به صورت اجتناب ناپذیری بخش عمدت‌های از جامعه‌پذیری کودکان و نوجوانان را به خود اختصاص داده‌اند. (شاوردی ۲۰۰۹)

با توجه به این که عصر ارتباطات فاصله‌ها را کاهش داده و برخورد فرهنگ‌ها را افزایش داده است، هوش فرهنگی که توانایی برخورد با فرهنگ‌های متفاوت و نحوه مدیریت رفتار با فرهنگ‌های بیگانه است، لذا بررسی هوش فرهنگی و اجتماعی حائز اهمیت است. در رابطه با عوامل موثر بر هوش فرهنگی مطالعاتی در داخل صورت گرفته است از جمله: دلیری و همکاران (بررسی تاثیر بازی‌های رایانه‌ای بر بهره هوشی، زمان واکنش و زمان حرکت نوجوانان، که با روش علی- مقایسه‌ای ۱۳۸۸) به روی گروه‌های سنی ۱۴-۱۸ پرداختند نتایج نشان داد بازی‌های رایانه‌ای بر بهره هوشی، زمان واکنش و زمان حرکت تاثیر معنی داری داشته است، کاظمی (۱۳۸۷) به بررسی ارتباط هوش فرهنگی و عملکرد کارکنان جامعه المصطفی العالمیه پرداخت. نتایج حاکی از آن است که براساس آزمون همبستگی اسپیرمن بین هوش فرهنگی و عملکرد، ابعاد هوش فرهنگی (فراشناختی، شناختی، انگیزشی، رفتاری) و عملکرد کارکنان ارتباط وجود دارد. اولویت ابعاد هوش فرهنگی بر اساس نتایج

¹ Dietz

آزمون فریدمن به صورت، هوش فرهنگی انگیزشی، هوش فرهنگی فراشناختی، هوش فرهنگی رفتاری، هوش فرهنگی شناختی است. بر مبنای نتایج آزمون میانگین یک جامعه آماری، هوش فرهنگی شناختی در وضعیت مطلوبی نبود. عباسعلی زاده (۱۳۸۷) در مطالعه‌ای تحت عنوان هوش فرهنگی؛ سازگاری با ناهمگون‌ها صورت گرفت به این نتایج دست یافتند که: رشد روزافرون تعاملات و مبادلات بین المللی و ناهمگونی نیروی کار، توجه بسیاری از صاحب‌نظران مدیریت و کسب وکار را به شناسایی و تقویت قابلیت‌هایی که به حضور اثربخش در محیط‌های بسیار پیچیده و پویای جهانی بینجامد، معطوف کرده است. در میان این قابلیت‌ها، هوش فرهنگی مهمترین ابزاری است که می‌توان برای مواجهه مناسب با موقعیت‌های چندفرهنگی به کار گرفت. از جمله مطالعات خارجی در زمینه هوش فرهنگی: چن و همکاران (۲۰۱۰) در پژوهشی تحت عنوان تأثیر بازی‌های رایانه‌ای از نوع آموزشی و تحصیلی بر هویت فرهنگی کودکان پرداختند. در این پژوهش یک بازی رایانه‌ای مبتنی بر آموزش از نوع نقش آفرینی تهیه شده بود. نتایج به دست آمده نشان داد که گروه آزمایش شونده در مقابل گروه کنترل، هویت فرهنگی محکمتری پیداکرده بودند. این امر نشان می‌دهد که بازی‌های آموزشی می‌تواند، بر هویت فرهنگی کودکان تأثیر بگذارد. ون دریل (۲۰۰۸) توسعه و سنجش کمی هوش فرهنگی را به عنوان یک ساختار حیاتی، در سطح سازمانی بررسی کرد. نتایج بیانگر رابطه مثبت هوش فرهنگی سازمانی با اثربخشی و عملکرد سازمانی بود. ون داین، آنگ و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی به اندازه گیری هوش فرهنگی و میزان تأثیر آن بر سازگاری، تصمیم‌گیری، انتباق فرهنگی و عملکرد وظیفه‌ای پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان داد که دو بعد راهبردی و دانش هوش فرهنگی بر قضاوت فرهنگی و تصمیم‌گیری فرد تأثیر گذار است. همچنین بعد رفتار و انگیزش هوش فرهنگی میزان انتباق فرهنگی فرد را با موقعیت‌های جدید فرهنگی پیش‌بینی می‌کند و بالاخره بعد راهبردی و رفتار هوش فرهنگی بر عملکرد وظیفه‌ای فرد تأثیر گذار است. ایمای (۲۰۰۷) به بررسی تأثیر هوش فرهنگی بر اثربخشی مذاکره بین فرهنگی در میان مذاکره کنندگان آمریکایی و آسیای غربی پرداخته است، که در آن هوش فرهنگی به عنوان عامل کلیدی اثربخشی مذاکره بین فرهنگی معرفی شده است. هم‌چنان تحلیل‌های اکتشافی این تحقیق نشان می‌دهد که بعد انگیزش هوش فرهنگی قدرت پیشگویی کنندگی قویتری نسبت به سایر بعد داشته است. آنگ، ون داین و کوه (۲۰۰۶) در مطالعه‌ای با عنوان ارتباط میان شخصیت و بعد چهارگانه هوش فرهنگی به بررسی ارتباط ویژگی‌های شخصیتی و وضعیت هوش فرهنگی در یکی از دانشگاه‌های سنگاپور پرداخته‌اند. نتایج تحقیق، دو مجموعه شواهد مختلف برای ساختار چهار عاملی هوش فرهنگی ارائه کرده اند. نخست: نتایج نشان دهنده اعتبار تبعیض چهار عامل هوش فرهنگی در ارتباط با عوامل شخصیتی بود. دوم: نتایج نشان دهنده روابط متفاوت میان ویژگی‌های شخصیتی و جنبه‌های خاص هوش فرهنگی بوده‌اند. با وجودن با هوش فرهنگی فراشناختی، مطلوبیت و ثبات عاطفی با هوش فرهنگی رفتاری؛ برونوگرایی یا همدلی فرهنگی با هوش فرهنگی شناختی، انگیزشی و رفتاری و در نهایت، ابتکار اجتماعی یا آمادگی ذهنی برای تجربه امور جدید با هر چهار عامل هوش فرهنگی فراشناخت، شناخت، رفتار و انگیزشی ارتباط معناداری داشته است. ون داین (۲۰۰۵) در پژوهشی در بین ۳۳۸ دانشجوی بازگانی رابطه بین شخصیت افراد و چهار عامل هوش فرهنگی را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که وجودن گرایی با بعد فراشناختی هوش فرهنگی ارتباط معنی داری دارد، شادابی و ثبات عاطفی با جنبه رفتاری هوش فرهنگی در ارتباط است، برونوگرایی با ابعاد دانش، انگیزش و رفتار ارتباط معنی داری دارد و مهمترین نتیجه اینکه گشودگی در کسب تجربه یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های شخصیتی است که با هر چهار بعد هوش فرهنگی ارتباط مثبت دارد به عبارت دیگر با میزان توانایی افراد برای انجام وظیفه به طور اثربخش، در مجموعه‌های فرهنگی متنوع ارتباط مثبت دارد. هدف اصلی از مطالعه عوامل موثر بر هوش فرهنگی و اجتماعی در بین دانش آموزان شهرستان اهر می‌باشد. که سوالات

این پژوهش شامل: بازیهای رایانه‌ای، حادثه‌ای، اکشن، ماجراجویی، ورزشی، تاریخی ملی برارتقاء هوش فرهنگی و اجتماعی دانش آموزان تاثیردارد؟ متغیرهای زمینه‌ای سن، جنس، درآمد خانواده برارتقاء هوش فرهنگی دانش آموزان موثر است؟

روش پژوهش

این پژوهش در سطح شهرستان اهر و در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ به شکل پیمایشی صورت گرفت. هدف کلی پژوهش بررسی تاثیر بازی‌های رایانه‌ای ایرانی بر ارتقاء هوش فرهنگی و اجتماعی دانش آموزان مقطع متوسطه اول است و جامعه آماری (۱۳۰۰ نفر) شامل کلیه دانش آموزان مقطع متوسطه اول (راهنمایی) شهرستان اهر در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ بودند. حجم نمونه آماری (۳۰۰ نفر) براساس جدول مورگان تعیین گردید که به شکل تصادفی طبقه‌ای ساده (طبقه اول پایه هفتم ۷۲ نفر پسر، طبقه دوم پایه هفتم ۷۷ نفر دختر، طبقه سوم پایه هشتم ۷۶ نفر پسر و طبقه چهارم پایه هشتم ۷۵ نفر دختر) انتخاب گردید. ابزار گرد آوری اطلاعات پرسشنامه بودو به منظور اندازه گیری پایابی از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است و در نهایت از نرم افزار SPSS جهت برآورد مدل‌ها استفاده شد و داده‌ها نیز با استفاده از آزمون‌های (t ، f ، r) و رگرسیون گام به گام مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند.

یافته‌های تحقیق

در جدول ۱ نتایج مربوط به آزمون‌های (t ، f ، r) منغیرهای مستقل (سن، جنس، محل سکونت، نوع وسیله بازی، پایگاه های اجتماعی و اقتصادی، میزان استفاده از بازی، بازی‌های رایانه‌ای ایرانی، بازی‌های رایانه‌ای ورزشی، بازی‌های رایانه‌ای تاریخی ملی، بازی‌های رایانه‌ای اکشن و بازی‌های رایانه‌ای ماجراجویی) بر روی هوش فرهنگی نشان داده شده است. روش‌های ضریب همبستگی پیرسون در دو سطح سنجش متغیرمستقل و وابسته از نوع فاصله ای، آزمون t مستقل در سطح سنجش متغیر مستقل از نوع اسمی دو حالت و متغیر وابسته از نوع فاصله ای آزمون F تحلیل واریانس در سطح سنجش متغیرمستقل از نوع ترتیبی و متغیر وابسته از نوع فاصله ای و تحلیل واریانس رگرسیون استفاده می‌شود. نتایج جدول (۱) حاکی از آن است که متغیرهای محل سکونت، نوع وسیله بازی، پایگاه‌های اقتصادی و اجتماعی، میزان استفاده از بازی، بازی‌های رایانه‌ای ایرانی، بازی‌های رایانه‌ای ورزشی و بازی‌های رایانه‌ای تاریخی ملی دارای تأثیر مثبت و معناداری بر هوش فرهنگی می‌باشند و متغیرهای مقطع تحصیلی، بازی‌های رایانه‌ای اکشن و بازی‌های رایانه‌ای ماجراجویی بر متغیر هوش فرهنگی تأثیر معنادار ندارند.

جدول (۱) نتایج آزمون‌های (t و f)، متغیرهای مستقل (سن و...) و هوش فرهنگی

متغیر	نوع آزمون	آماره آزمون	سطح معناداری
قطعه تحصیلی	T	-۰/۲۵۳	-۰/۷۲۴
جنسیت	T	-۱۸/۴	-۰/۸۵۵
محل سکوت	F	*۶/۶۴	-۰/۰۰۰
نوع وسیله بازی	F	*۶/۶۳	-۰/۰۰۰
پایگاه‌های اجتماعی و اقتصادی	F	*۵/۵۲	-۰/۰۰۴
سن	R	-۰/۰۵	-۰/۳۹
میزان استفاده از بازی	R	*۰/۱۵۴	-۰/۰۰۸
بازیهای رایانه‌ای ملی	R	*۰/۱۷	-۰/۰۰۲
بازیهای رایانه‌ای ورزشی	R	*۰/۱۸	-۰/۰۰۱
بازیهای رایانه‌ای تاریخی ملی	R	*۰/۳۶	-۰/۰۰۰
بازیهای رایانه‌ای اکشن	R	-۰/۰۴	-۰/۴۴۹
بازیهای رایانه‌ای ماجراجویی	R	-۰/۰۴	-۰/۴۴۶

منبع: یافته‌های تحقیق، * معناداری در سطح یک درصد را نشان می‌دهد

جدول (۲) نتایج حاصل از رگرسیون گام به گام را نشان می‌دهد. در روش رگرسیون گام به گام متغیرهای قطعه تحصیلی، جنسیت و سن که دارای اثر معنادار بر هوش فرهنگی نبودند از مدل حذف گردید و رگرسیون گام به گام برای متغیرهای معنادار انجام شد. نتایج جدول (۲) حاکی از آن است که بازی رایانه‌ای تاریخی ملی، پایگاه‌های اقتصادی اجتماعی، میزان بازی و محل به ترتیب با بتای $\beta = ۰,۱۵$ ، $\beta = ۰,۱۲$ ، $\beta = ۰,۱۰$ و معناداری بر هوش فرهنگی میباشند. متغیرهای وسیله بازی رایانه‌ای اکشن و بازی رایانه‌ای ماجراجویی ملی هر کدام به ترتیب با بتای $\beta = -۰,۲۱$ ، $\beta = -۰,۲۳$ ، $\beta = -۰,۱۵$ ، $\beta = -۰,۱۵$ اثر منفی و غیر معناداری بر هوش فرهنگی دارند. همانطور از جدول (۲) مشخص است متغیر بازی رایانه‌ای ملی تاریخی بیشترین تأثیر و متغیر محل سکونت کمترین تأثیر را بر هوش فرهنگی دارند.

جدول ۲ نتایج رگرسیون گام به گام متغیرهای مستقل بر هوش فرهنگی و اجتماعی

متغیر	β	T	سطح معناداری
مقدار ثابت	-	۵/۳۲۷*	۰/۰۰۰
بازی رایانه‌ای تاریخی ملی	۰/۵۵۶	۹/۰۲۳*	۰/۰۰۰
وسیله بازی	-۰/۲۳۹	-۴/۵۴۴*	۰/۰۰۰
بازی رایانه‌ای اکشن ملی	-۰/۲۰۹	-۲/۹۳۰*	۰/۰۰۴
پایگاه اقتصادی- اجتماعی	۰/۲۰۰	۳/۹۶۶*	۰/۰۰۰
میزان بازی	۰/۱۵۵	۳/۰۵۰*	۰/۰۰۲
محل سکوت	۰/۱۲۲	۲/۲۶۳*	۰/۰۱۹
بازی رایانه‌ای ماجراجویی ملی	-۰/۱۵۴	-۲/۲۵۹*	۰/۰۲۵
$R^2 = ۰/۲۸$			

منبع: یافته‌های تحقیق، معناداری در سطح یک درصد را نشان میدهد

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

همانطور که در قسمت نتایج بیان شد با توجه به آزمون ضریب همبستگی (T) بازی‌های ورزشی ایرانی و تاریخی بر ارتقا هوش فرهنگی و اجتماعی تاثیر مثبتی دارد ولی بازی‌های اکشن و ماجراجویی بر هوش فرهنگی تأثیری نداشتند. یکی از محدودیتها روش انجام پژوهش بود. روش پیمایش به تنهایی نمیتواند برای جمع آوری داده‌ها کافی باشد و باید از روش‌های دیگری مانند مصاحبه‌های عمیق و آزمایش‌های مختلف استفاده کرد.

محدودیت دیگر تحقیق میتواند دخالت متغیرهای دیگر در نتایج تحقیق باشد، متغیرهایی که ما نسبت به آنها بی توجه بوده ایم، چنان‌چه مشاهده شد متغیرهای مستقل ما در این مطالعه توانسته اند ۲۸/۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند و ۰/۷۲ درصد باقی مانده به وسیله متغیرهایی خارج از این مطالعه بود.

تحقیقات انجام شده در ایران درباره هوش فرهنگی و اجتماعی بیشتر در حوزه سازمانها صورت گرفته است و از طرف دیگر در کشور ما بیشتر اثر مخرب بازی‌های رایانه‌ای بررسی شده است و تحقیق‌های به ندرت در مورد جنبه‌های مثبت بازی‌های رایانه‌ای صورت گرفته است.

از آنجا که رابطه بازی‌های رایانه‌ای و هوش فرهنگی در حد ضعیفی بوده است. توصیه میشود که شاخصهای مناسبی برای سنجش هوش فرهنگی و بازیهای رایانه‌ای ملی ساخته شود، تا نتایج قابل اطمینان تری حاصل آید.

با توجه به جذابیت و علاقه‌ای که دانش آموزان به انجام بازی‌های رایانه‌ای ملی دارند به طراحان تولیدکنندگان پیشنهاد می‌گردد ارزش‌ها و آداب و رسوم و... را در محظوای ایندسته از بازی‌ها بگجانند و هوش فرهنگی را از این طریق در وجود آنها تقویت کنند.

بنياد ملی بازی‌های رایانه‌ای که اخیرا درکشور راه اندازی شده بیشتر مورد توجه مسئولین قرار گیرد و در این راستا جهت ارتقاء هوش فرهنگی و اجتماعی آینده سازان این مزرووبوم نهایت عنایت را داشته باشند.

در مدارس فضا و زمان مناسب برای انجام کار با بازی‌های رایانه‌ای ملی در جهت ارتقاء هوش فرهنگی دانش آموزان و ایجاد روحیه نشاط و شادابی در اوقات فوق برنامه‌ای اختصاص داده شود.

با توجه به این که بازی‌های رایانه‌ای تاریخی ملی بیان کننده تاریخ کشور هستند و دانش آموزان در قالب این بازیها با شخصیتها و اسطوره‌های ملی آشنا می‌شوند به متولیان امر توصیه می‌شود که ضمن معرفی تاریخ ایران، ارزشهای دفاع از وطن، ایثار و خود گذشتگی را ترویج نمایند.

منابع:

- دلیری، مسعود؛ محمدزاده، حسن؛ و دلیری، محمود. (۱۳۸۸) تاثیر بازی‌های رایانه‌ای بر بهره هوشی، زمان واکنش و زمان حرکت نوجوانان. نشریه رشد و یادگیری حرکتی - ورزشی.
- عباسعلیزاده، منصوره. نائیچی، محمد جواد (۱۳۸۶). هوش فرهنگی، سازگاری با ناهمگون‌ها. ماهنامه تدبیر، فیاضی، مرجان. جان نثار احمدی، هدی (۱۳۸۵) هوش فرهنگی، نیاز مدیران در قرن تنوع. ماهنامه تدبیر، کاظمی، معصومه. (۱۳۸۷) ارتباط هوش فرهنگی و عملکرد جامعه المصطفی العالمیه، پایان نامه کارشناسی ارشد: مجتمع آموزش عالی قم.
- Ang, S., Van Dyne, L., & Koh, S.K. (2006). Personality correlates of the four-factor model of cultural intelligence. *Group and Organization Management*, 31:100-123.
- Ang, S., Dyne, V. L., Koh, C., Ng, K., Templer, K.J., Tay, C., & Chandrasekar, N.A. (2007). Cultural intelligence: Its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation, and task performance. *Management and Organization Review*, 3, 335–371